בס"ד

Covenant & Conversation

RABİ LORD JONATHAN SACKS'IN ÖĞRETİ VE YAZILARINDAN

Covenant & Conversation yazılarına sağladıkları ve Harry (Chaim) Schimmel'in anısına adanan cömert sponsorlukları için Schimmel Ailesi'ne teşekkürlerimizle. "R. Chaim Schimmel'in Tora'sını, onunla ilk karşılaştığım zamandan beri severim. Sadece yüzeysel gerçekle değil, altta yatan daha derin gerçeğe olan bağlantısıyla da ilgilenmeye gayret eder. 60 yıldır kendisine eşlik eden olağanüstü eşi Anna'yla birlikte, aile, cemaat ve Tora sevgisine adanmış bir yaşam inşa ettiler. Ortaya koydukları örnek yaşamla beni fazlasıyla etkilemiş müstesna bir çift." – Rabi Sacks

Tazria - Metsora

Kutsiyet ve Doğum

Tazria ve Metsora *Peraşa*larındaki kanunlar, anlaması en zor olanlar arasında yer alır. Bunlar bizim, fiziksel varlıklar, vücuda gelmiş ruhlar ve dolayısıyla (Hamlet'in sözleriyle) "bedenin varisi olduğu bin çeşit doğal darbeye" maruz halde olduğumuz gerçeğinden kaynaklanan "manevi kirlilik" durumları hakkındadır.

Her ne kadar ölümsüz arzulara sahipsek de ölümlülük, vücuda gelmiş tüm yaşamlarda olduğu gibi, insani mevcudiyetin de gerçeğidir.

Rambam açıklar:

> Daha önce açıklığa kavuşturduğumuz üzere, Tanrısal hikmet, varoluşun ancak ve ancak yok oluşla meydana gelmesini zorunlu kılmıştır ve şayet [canlı türleri içinde] bu bireysel yok oluş olmasaydı türlerin varoluşu devamlı olamazdı… Ve her kim et ve kemiklere [yani fiziksel bir bedene] sahip olup [harici bir etkenden] etkilenmemeyi veya başına maddi hadiselerden herhangi birinin gelmemesini istiyorsa, aslında farkında olmadan zıt şeyleri birleştirmek istiyor, yani [aynı zamanda değişimden hem] etkilenip [hem] etkilenmemek istiyor demektir [ki bu mümkün değildir].
>
> *Rambam, Şaşırmışlar İçin Kılavuz III:12*

Tarih boyunca bu gerçeğe yaklaşmanın farklı ve birbirine zıt iki yolu olmuştur: hedonizm (fiziksel zevk için yaşamak) ve münzevilik (fiziksel zevklerden el çekmek). İlki maneviyatı inkâr ederek fizikselliğe taparken, ikincisi fizikselliği kaybetme pahasına maneviyatı taçlandırır.

Yahudiliğin yolu hep farklı olmuştur: fizikseli – yemek, içmek, cinsellik ve istirahat – kutsayarak, bedenin yaşamını Tanrısal Mevcudiyet için bir araç haline getirmek. Sebep basittir. Bizler, kurtaran Tanrı'nın aynı zamanda yaratan Tanrı olduğuna tam bir inançla inanırız. İçinde yaşadığımız fiziksel dünya, Tanrı'nın yapmış ve "çok iyi" olduğunu ilan etmiş olduğu dünyanın ta kendisidir. Hedonist olmak, Tanrı'yı inkâr etmektir. Münzevi olmak, Tanrı'nın dünyasının iyi olduğunu inkâr etmektir. Yahudi olmak, hem yaratılış bütününü hem de Yaradan'ı kutlamaktır. İşte, Yahudi yaşamının başka şekilde anlaşılması olanaksız olan birçok

özelliğini açıklayan temel ilke budur.

Peraşa'nın başındaki kanunlar bunun çarpıcı örnekleridir:

> Bir kadın hamile kalıp bir oğlan doğurduğu zaman, yedi gün boyunca *temea* olur; tıpkı âdet ayrılığı döneminde olduğu şekilde *temea*dır… Ardından, kanının [manevi açıdan] saf sayılacağı otuz üç gün boyunca bekler. Bu arınma günleri dolana kadar "kutsal" hiçbir şeye dokunmamalı, Kutsal Mekân'a da girmemelidir.
>
> Eğer kız doğurursa, iki hafta boyunca [âdet] ayrılığı[ndaki] gibi *temea* olur ve [ardından,] kanının [manevi açıdan] saf sayılacağı altmış altı gün boyunca bekler.

Kadın bunun sonrasında bir *Ola-korban*ı (tamamen yakılan *korban*) ve bir *Hatat-korban*ı (günah *korban*ı) getirir ve ardından "manevi açıdan saf" konumuna tekrar geri gelmiş olur. Bu kanunların anlamı nedir? Doğum yapmak bir anneyi neden *temea* yapar? (*Temea* sözcüğü genellikle "manevi açıdan temiz olmayan kadın" olarak çevrilir, ama daha iyi bir tanım, "bir kadını kutsiyetle temastan alıkoyan veya muaf kılan bir durum" şeklindedir.) Ve bir kız doğurduktan sonraki süreler neden bir oğlan doğurduktan sonraki sürelerin iki katıdır?

Bu kanunları, doğaları gereği, insani anlayışın ötesinde olan kanunlar olarak görmek oldukça caziptir. Hahamlarımızın çeşitli ifadeleri tam da bunu söylüyor görünmektedir. Ama aslına bakılırsa, Rambam'ın Kılavuz'da geniş bir şekilde açıkladığı üzere, öyle değildir. Tabii ki, özellikle de *keduşa* (kutsiyet) ve *taara* (manevi saflık) ile ilgili olan bu kanunlar söz konusu olduğunda, kendi anlayışımızın doğru olduğundan hiçbir zaman emin olamayız. Ama bu, her ne kadar önereceğimiz herhangi bir açıklama en iyi ihtimalle spekülatif ve deneme niteliğinde olacaksa da, bizi anlam arayışını terk etmek zorunda bırakan bir şey değildir.

Manevi saflık ve kirlilik kanunları hakkındaki anlayışta elzem olan ilk prensip, Tanrı'nın yaşam olduğu ilkesidir. Yahudilik, ölümü yücelten antik ve çağdaş kültlerin mutlak bir reddidir. Mısır'ın büyük piramitleri debdebeli birer lahitten ibaretti. Arthur Koestler'in işaret ettiği üzere, ölüm olmasaydı "katedraller çöker, piramitler kumların içinde yok olup gider, büyük orglar sessizliğe gömülürdü". İngiliz metafizik şairleri ölümü sürekli bir tema haline getirmişlerdir. T. S. Eliot'un yazdığı gibi:

> Webster ölümle çok meşguldü
> Ve cildin altındaki kafatasını görürdü...
> Donne da sanırım onlardan biriydi... İliğin acısını bilirdi,
> İskeletin sızısını
>
> *Whispers of Immortality (Ölümsüzlük Fısıltıları), T. S. Eliot*

Freud, insan yaşamının ölüm odaklı karakterini tarif etmek için thanatos sözcüğünü ortaya atmıştı.

Yahudilik ölüm merkezli kültürlere karşı bir protestodur. "Ne ölülerdir Tanrı'yı övenler, ne de sessizliğin içine inenler" (Teilim 114). "Ne çıkar var kanımda [=ölümümde], çukura inmemde? Toprak bilebilir mi Seni? Anlatabilir mi hakikatini?" (Teilim 30). Aşkenaz geleneğinde Sefer Tora açıldığı zaman "Ve siz – Tanrı'nız *A-Şem*'e yapışık kalanlar – bugün hepiniz

hayattasınız" (Devarim 4:4) pasuğu söylenir. Tora bir yaşam ağacıdır. Tanrı yaşam Tanrı'sıdır. Moşe'nin unutulmaz iki sözcükle ifade ettiği gibi: "Yaşamı seç" (Devarim 30:19).

Dolayısıyla, *keduşa* (kutsiyet) – zaman veya mekân içinde aracısız bir şekilde Tanrı'nın huzurunda durduğumuz bir nokta – yaşama dair üstün bir bilinci gerektirir. Bu nedenledir ki, *tuma* kavramının başlıca kaynağı bir cesetle temastır. Diğer *tuma* durumları içinde bize fani doğamızı hatırlatan hastalıklar veya bedensel salgılar yer alır. Tanrı'nın krallığı yaşamdır. Bu yüzden ölümü çağrıştıran hiçbir şeyle ilişkilendirilemez.

Yeuda A-Levi saflık kanunlarını şu sözlerle açıklar:

> Ölü bir beden yaşam kaybını en yüksek derecede temsil eder ve *tsaraat*lı bir uzuv da sanki ölmüş gibidir. Aynısı sperma salgısı için de geçerlidir, çünkü ona, bir insan oluşturmaya kabil olan bir yaşam gücü bahşedilmiştir. Bu yüzden onun kaybı, yaşayan ve nefes alanlara bir tezat teşkil eder.
>
> *Kuzari II:60*

A-Levi'ye göre saflık kanunlarının münhasır olarak Yahudiler için geçerli olma sebebi tam da, Yahudiliğin yaşama üstün düzeyde önem veren bir inanç olması ve bu inancın mensuplarının da, dolayısıyla, yaşam ile ölüm arasındaki belli belirsiz ayrımlara bile son derece duyarlı olmalarıdır.

Bunun kadar çarpıcı olan ikinci bir prensip, Yahudiliğin bir bebeğin doğumuna gösterdiği yoğun hassasiyettir. Üremeden daha "doğal" bir şey yoktur. Her canlı bununla iştigal eder. Sosyobiyologlar insanın, bir genin başka bir geni yaratma yolu olduğunu öne sürecek kadar ileri giderler. Buna karşılık Tora, Tanah'taki birçok kadın kahramanın – ki bunların arasında Sara, Rivka, Rahel, Hanna ve Şunem'li kadın sayılabilir – kısır olduklarını ve ancak bir mucize sayesinde çocuk sahibi olabildiklerini tarif etmek için büyük çaba sarf eder.

Tora'nın burada bir mesaja niyetlendiği gayet açıktır ve hataya yer bırakmayacak bir mesajdır bu. Yahudi olmak, hayatta kalmanın sırf bir biyoloji meselesi olmadığını bilmektir. Diğer kültürlerin doğal bir şey olarak görebildikleri bir şey bizim için bir mucizedir. Her Yahudi çocuk, Tanrı'nın bir armağanıdır. Yahudilik kadar çocukları ciddiye alan veya çabalarını bir sonraki nesli yetiştirmeye adayan başka bir inanç yoktur. Doğum mucizevi bir şeydir. Ebeveyn olmak, herhangi birimizin bizzat Tanrı'nın düzeyine yaklaşabileceği en yüksek noktadır. Yeri gelmişken, erkeklere göre kadınların Tanrı'ya daha yakın bir düzeyde olmalarının sebebi de budur; zira erkeklerin aksine, kadınlar, tıpkı Tanrı'nın Kendi içinden yaşam çıkarması gibi, kendi içlerinden yeni bir yaşam çıkarmanın ne demek olduğunu bilirler. Bu fikir, Eden'den ayrıldıkları sırada Adam'ın, eşine dönüp "çünkü o, tüm yaşamın anasıdır" diyerek ona Hava ismini verdiği pasukta gayet güzel bir şekilde ifade edilmiştir.

İşte şimdi, doğuma dair kanunlar hakkında spekülasyonda bulunabiliriz. Bir anne doğum yaptığı zaman büyük bir risk altındadır. Asırlar boyunca doğum hem anne hem de bebek için hayatı tehdit eden bir tehlike arz etmiştir ve bugün bile birçokları

için hâlâ belli başlı riskler söz konusudur. Dahası, doğum süreci esnasında kadın, o ana kadar kendi bedeninin bir parçası iken şimdi bağımsız bir insan haline gelen bir şeyden ayrılmaktadır (Hahamlarımız fetüsün "annenin bir organı gibi" olduğunu söylemişlerdir). Ve bu bir oğlan bebek için doğruysa, Tanrı'nın yardımıyla, sadece yaşam sürmekle kalmayıp, aynı zamanda ilerleyen yıllarda yeni bir yaşamın kaynağı haline de gelebilecek olan bir kız bebek için iki kat doğrudur. Dolayısıyla bir düzeyde bu kanunlar yaşamın yaşamdan ayrılmasını işaretlemektedir.

Başka bir düzeyde, bu kanunlar tabii ki çok daha derin bir önermede bulunmaktadır. Bir *alaha* prensibi vardır: "Bir *mitsva*yla meşgul olan kişi, başka bir *mitsva*dan muaftır." Bir anlamda Tanrı, anneye şöyle demektedir: bir oğlan doğurduysan kırk gün ve eğer bir kız doğurduysan bunun iki katı süreyle (anne-kız bağı, bir anne ile oğlu arasındaki bağdan ontolojik olarak daha kuvvetlidir) seni, kutsiyet mekânında Benim huzuruma gelmekten muaf tutuyorum, çünkü sen tüm eylemlerin en kutsallarından biriyle meşgulsün: bebeğini yetiştiriyor ve onun bakımını yapıyorsun. Başkalarından farklı olarak, yaşama tüm mukaddes görkemiyle bağlanmak için Mabed'i ziyaret etmeye ihtiyacın yok. Sen onu şahsen, doğrudan ve benliğinin her bir zerresiyle zaten deneyimliyorsun. Günler, haftalar sonra gelip huzurumda şükranlarını sunacaksın (bir tehlike anından selametle çıktığın için belli başlı *korban*larla birlikte). Ama şu an için, çocuğuna bak hayranlık içinde. Çünkü sana, normalde yalnızca Tanrı tarafından bilinen büyük sırra kısa bir bakış fırsatı bahşedildi.

Doğum, yeni anneyi Bet Amikdaş'a gelmekten muaf kılar, çünkü onun yatağının başucu, Bet Amikdaş'taki deneyimin bir kopyası niteliğindedir. O artık sevginin hayat doğurmasının ve ölümlülüğün ortasında bir ölümsüzlük imasıyla karşılaşmanın ne demek olduğunu bilmektedir.

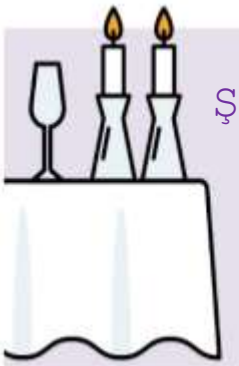

Şabat Sofrası İçin Tartışma Soruları

1. "Bir *mitsva*yla meşgul olan kişi, başka bir *mitsva*dan muaftır." Sizce bu kavram ne anlama gelir?
2. Sizce Yahudilik neden "ölüm merkezli kültürlere karşı bir protestodur"?
3. Hedonizm ve münzevilik ile karşılaştırıldığında Yahudiliğin fiziksel zevklere yönelik bakış açısını benzersiz kılan nedir?